

Napirenden a kanadai könyvtárak: teljesítmények és irányok

Az *IFLA Journal* régi hagyománya, hogy helyet kínál a könyvtárügy bemutatkozására annak az országnak, amely vendégül látja az az évben szervezett kongresszusát. Minthogy 2008. augusztus 10–15-én Quebecben talált vendéglátóra a rendezvény, Kanada könyvtárügye élhetett a lehetőséggel.

Claudia Lux, az IFLA elnöke feltétlen elsőbbséget ad annak a törekvésnek, hogy a könyvtárak ügyét minden illetékes fórumon, különösen a kormányzatok és a helyi politikusok szintjén napirenden tartsa. Ez a szempont vezérli e cikk szerzőit is, amikor vázolják a kanadai könyvtárak teljesítményeit, a velük szemben támasztott elvárásokat, helyzetüket és fejlődési irányukat a gyorsan változó technológiai, gazdasági és társadalmi környezetben.

A társadalmi közeg

A három óceántól övezett ország 36,2 millió lakosa tíz tartományban és három területben él. Az északon fekvő területek a terület 40%-át teszik ki, ám a lakosságnak csupán 1,3%-a él itt. A legtöbb kanadai egy szűk, az amerikai határ mellett húzódó folyosóban lakik, 80%-uk városi lakos. A hat legnagyobb nagyvárosi körzetnek 14,1 millió lakosa van, és alig hat millió ember lakik kisvárosokban vagy falun.

Az előregedő lakosság növekedése a bevándorlásokon múlik. 2005 közepétől 2006 közepéig 254 400 bevándorló érkezett Kanadába; 58%-uk Ázsiából, 20%-uk Európából. Az eredmény egy nagyon színes és soknyelvű társadalom.

1791 óta működik a felelős kormányzat valamiféle formája, de csak az 1840-es években indult meg az a folyamat, amelynek eredményeképpen 1867-ben létrejött a francia és angol gyarmatosokból és őslakosságból álló államszövetség, a szövetségi és a tartományi kormányzatok felelősségi körének világos szétválasztásával. Az oktatás és a kultúra

(benne a vallás és a nyelv) kérdései a tartományok illetékességébe tartoznak. Így bár Kanada kétnyelvű nemzet multikulturális keretek között, az egyes tartományok megválaszthatják hivatalos nyelvüket. Ennek következtében Québec könyvtárügye is némileg eltérően fejlődött a más tartományokéitól.

A köz- és az iskolai könyvtárak tekintetében az államigazgatás harmadik szintje, a helyi és a körzeti hatóságok viselik a felelősséget a könyvtári ellátásért.

Nem minden francia (franciául beszélő) kanadai él Quebecben, ahogyan angol nyelvű közösségek is találhatók ebben a tartományban. Ugyanígy nem minden őslakos él a három északi területben, sőt többségük a déli tartományokat választotta lakhelyül.

Kanada most a hatodik helyet foglalja el az OECD országok között az egyetemi végzettségű lakosokat tekintve. Jónak minősíthető az internettel való ellátottság, és egy iskolai számítógépre hat tanuló esik (OECD átlag 15). A 15 évesek 89%-ának van otthoni internet-hozzáférése.

A könyvtárosi közösség összetétele nem tükrözi a társadalmi változásokat: a szakképzett és egyéb könyvtári dolgozóknak csak 7%-a kerül ki a kisebbségek közül, 1%-a az őslakosságból, míg a kanadai munkaerő 14, illetve 3%-át teszik ki e csoportok.

Sok szakképzett könyvtárosnak két mesterfokozata is van, az egyéb személyzet 50%-a is rendelkezik alapfokozattal. Öt szakképzett könyvtáros közül négy nő, és tíz egyéb alkalmazott közül kilenc.

Felmérések a kanadai könyvtárakról

A statisztikai adatok szerint csökken a szabadidős olvasási kedv: 1992-ben a lakosok 66%-a olvasott könyvet, 1998-ban 61%-a. Ugyanígy, a magazinok

és az újságok olvasása is 80%-ról 71%-ra, illetve 92%-ról 82%-ra. Ez megmutatkozott a könyvtári kölcsönzésekben is, ahol a kikölcsönzött könyvek, magazinok, audiovizuális anyagok 34%-ról 25%-ra estek vissza. Ugyanakkor az információs igények nőttek: a kanadai használók 30%-a nem munkához vagy tanulmányokhoz használta az internetet, és tíz közül csak kettő kutatási tevékenységhez. 1997-ben a kanadaiak 66,6%-a kereste fel a közkönyvtárat, 20%-a legalább 12 alkalommal.

A helyi önkormányzatok 1998-ban 1,2 milliárd kanadai dollárt (CAD) költöttek a köz- és az iskolai könyvtárakra; ez a teljes költség 63%-a, amelyet 35%-os tartományi és 2%-os szövetségi támogatás egészített ki, a 90-es években egyre csökkenő mértékben.

A felmérések azt mutatják, hogy a kanadaiak nagyon is használják könyvtáraikat. Társadalmi fontosságukat mi sem bizonyítja jobban, mint hogy 1999-ben 3,5 milliárd CAD-t költöttek rájuk, ami több mint a fele annak a summának, amelyet a szövetségi kormány védelmi kiadásokra fordított.

Ami az általános és a középiskolai könyvtárakat illeti, a kép kevésbé biztató. Az iskolák 93,3%-ában van ugyan könyvtár, de 2004-ben átlagosan 0,25 teljes munkaidejű könyvtárostánár és 0,26 teljes munkaidejű könyvtártechnikus dolgozott bennük. Könyvekre átlagosan csak 2000 CAD-t költöttek, elektronikus anyagokra csak 513-at. A könyvtárostánárok munkája érezhető az egész iskolában, de nem mutatható ki közvetlen kapcsolat az iskolai könyvtár tevékenysége és a PISA-felmérések eredményei között. Ontario kormánya azonban úgy döntött, hogy növeli az iskolai könyvtárak személyzetét, mivel bebizonyosodott, hogy az iskolai könyvtárak jelentősen hozzájárulnak az olvasási és a tanulási készségek fejlesztéséhez.

A 2005-ös felmérés az igazolta, hogy nem indokolt a harangok félreverése az olvasás visszaszorulása miatt, vagy hogy az internetnek káros hatása lenne az olvasási szokásokra. A felmérés résztvevőinek 87%-a olvas, 54%-uk pedig naponta. (Ez jelentősen különbözik az amerikai helyzettől, amelyre az olvasás visszaesése jellemző, különösen a 18–24 éves korosztályban.) Az internet hihetetlen népszerűsége ellenére nem csökkent az olvasás aránya és a reá fordított idő, és a 16–24 évesek sem olvasnak kevesebb szórakoztató irodalmat.

A könyvtárak egészét érintő trendek

Vitán felül a technológiai forradalom az, ami minden könyvtárra kihat. Itt nincs megállás: az új eljárásokat alkalmazni kell, beruházásokra van szükség e téren, a személyzetet és a használókat folyamatosan oktatni kell, valamint alkalmazkodni az adódó lehetőségekhez és kihívásokhoz.

Az uralkodó trend az, hogy a gyűjtemények és a szolgáltatások egyre inkább elektronikus formában álljanak rendelkezésre, és legyenek egyre közelebb az otthoni íróasztalokhoz. Érezhető azonban az az erős trend is, hogy különösen – bár nem kizárólagosan – az egyetemi és a közkönyvtárakban a használókat a könyvtári terekbe vonzzák. Egyidejűleg érvényesül a taszító–vonzó hatás.

Előtérbe kerültek – az elektronikus dokumentumok létrehozásának elterjedésével, a nyomtatott anyagok digitalizálásával nem meglepően – az előállítás, a megőrzés és a tartós hozzáférés szabványosításának kérdései, együtt a szerzői jog, a szellemi tulajdon, a térítés és a hozzáférhetőség problémáival.

Annak érdekében, hogy az egyes könyvtár növelhesse vásárlóerejét és az elektronikus dokumentumok elérhetőségét, mind többen csatlakoznak a különféle konzorciumokhoz, amelyek más-más kritériumok alapján szerveződnek (könyvtártípus, régió, finanszírozás). Az együttműködés különféle modelljei alakulnak ki, kötöttebb és lazább formák, amelyek különböző könyvtártípusokat ölelnek fel. Megalakult a kanadai konzorciumok szövetsége is, hogy tagja lehessen az *International Coalition of Library Consortianak*.

A kanadai gyűjtemények digitalizálása az 1990-es években indult meg. A jelenleg tárolt és hozzáférhető digitalizált gyűjtemények a *Kanadai Könyvtár és Levéltár* elektronikus gyűjteményében állnak rendelkezésre. Sok helyi intézmény élt a szövetségi és a tartományi kormányzatok anyagi támogatásával a digitalizációs kampányokban.

A könyvtárak menedzselésében teret nyert a gazdasági szemlélet, tekintve, hogy közpénzek és – az egyetemi könyvtárak esetében – a hallgatók által fizetett tandíjak forognak kockán. A használók és a használói csoportok igényeinek vizsgálata a stratégiai tervezés alapja. Az elszámoltathatóság lényeges eleme a közjó szolgálatának és a megbízható partnerségnek.

Nem közömbös, hogy a média és a politikai vezetés mennyire ismeri el a könyvtárak értékét. A közkönyvtáraknak érvrendszerre van szükségük gazdasági és társadalmi hasznuk bizonyítására. A belőlük hasznot húzók nemcsak a könyvtár tényleges használói, hanem mindazok a szervek, személyek, intézmények és szervezetek, amelyek részei a „könyvláncnak”. A közkönyvtárak társadalmi elismertsége magas (24 közszolgálat közül a harmadik helyen állnak, mindjárt a tűzoltók és a mentők mögött), mégis állandó harcot kell vívniuk költségvetésükért.

A kanadai könyvtári közösség szervezetein keresztül gyakran és erőteljesen hallatta hangját a szövetségi kormányzat előtt olyan kérdésekben, mint a szélessávú, nagy sebességű kommunikációs kapcsolatok Kanada egész területén, a kanadai anyagok digitalizációja és megőrzése, az alkotók és a használók jogait egyaránt elismerő digitális szerzői jogi törvény, kedvezményes postai tarifák a könyvek és egyéb dokumentumok könyvtárközi kölcsönzése számára, a könyvtárak hozzájárulásának elismertetése egy tudásalapú társadalom működéséhez. Mindezek érdekében a *Canadian Library Association* egy hivatásos kapcsolatépítő céget is alkalmazott.

Intenzívebb együttműködés bontakozott ki a folyamatos technológiai fejlődés, a gazdasági és a társadalmi változások következtében a képzés és a továbbképzés terén. A tartományi és a kerületi könyvtári egyesületek változatos tartalmú programokat kínálnak tagjaiknak változatos formában (audio- és webkonferenciák, online és audio-tanfolyamok, műhelyek, előadások, kedvezményes szakirodalom).

Nagy figyelmet kap az etnikai összetettség, és a társadalmi, gazdasági és kulturális kirekesztés elleni fellépés. Hasonlóképpen állandó a törekvés a különféle hátrányoktól szenvedő személyek társadalmi integrációjára és a szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek megkönnyítésére. Itt több könyvtár is vezető szerepet vállal: a vakok országos intézetének könyvtára, a nemzeti könyvtár, és hozzájuk csatlakozva közkönyvtárak, főiskolai és egyetemi könyvtárak, iskolai könyvtárak. Az őslakosság, valamint a különféle etnikumok könyvtári ellátása érdekében több kezdeményezés és program indult és valósult meg.

Állandó figyelmet kap az írástudatlanság elleni küzdelem különböző formáinak előmozdítása – a felnőttek alapvető írástudásától a kanadai hivata-

los nyelvek megtanulásán, az őslakosok nyelveinek használatán át a számítógépes, információs és médiakészségek kifejlesztéséig.

A kanadai könyvtárak és könyvtárosok végül is ugyanazokkal a problémákkal néznek szembe, mint más, hálózatokkal átszőtt pluralisztikus társadalmak. A könyvtári közösség arra törekszik, hogy megtalálja a maga helyét az egymással versenyben álló szolgáltatók között. Minden könyvtártípus felismerte az együttműködés fontosságát, kész a konzultációra és a tények alapján való tervezésre, az érvekkel alátámasztott beruházásokra, az elszámoltathatóságra, a hatásvizsgálatra. A könyvtárosok nagy gondot fordítanak a kutatásra, a vezetőképesítésre, az innovációra, a szakmai tudás fejlesztésére (a mesterszintű képzésen túl a doktori programokra, a kutatói szabadság évére stb.).

Nemzeti könyvtárak

A kanadai nemzeti könyvtár viszonylag későn lépett színre. Az ország levéltári igazgatóját bízták meg 1949-ben a nemzeti könyvtár megszervezésével, és amikor ez 1953-ban megalakult, a két intézmény kombináltan működött 1967-ig. A felkért szakértő a közös épületben működő két intézmény összevonását nem javasolta ugyan, 2005-ben kormánydöntéssel mégis összevonták őket *Library and Archives Canada* néven. Az utóbbi két évtizedben a fő gondot a levéltári és a nyomtatott gyűjtemények biztonságos megőrzése jelentette. Ennek érdekében 1997-ben Québecben, Gatineau-ban nyílt meg az az épület, amely az állományvédelmi laboratóriumok mellett terjedelmes raktárakat is magába foglal a dokumentáris örökség megőrzésére. Ehhez a központhoz közel fekszik a személyzet nagyobb részét befogadó irodaépület. A régi, százéves épület Ottawában a nyilvános szolgálatnak, kiállításoknak és különféle eseményeknek ad helyet. Több országos program van folyamatban, közöttük a „History of the Book in Canada” háromkötetes vállalkozás adatbázisának a kifejlesztése, vagy az ugyancsak kétnyelvű „Dictionary of Canadian Biography”. A két korábbi intézmény specializált gyűjteményei és szolgáltatásai tematikusan rendezve, online férhetők hozzá.

A Library and Archives Canada több területen vezető szerepet játszik, így például egy országos digitális információs stratégia kidolgozásában. Az e tárgyban készült jelentést a könyvtári közösség pozitívan fogadta. A nemzeti könyvtár szerepében, illetékességi körében és hatásában kétségtelen változások mutatkoznak, korai lenne még azonban

megállapítani, mit jelentenek ezek a kanadai könyvtárak és levéltárak személyzete és használói számára.

Az 1960-as években Québec kormánya a nacionalista mozgalom fellángolása idején a nemzeti érzelmek erősítése érdekében egyebek között döntött egy nemzeti könyvtár (*La Bibliothèque nationale du Québec = BNQ*) megalapításáról. Az intézményt 1967-ben a montreali városi közkönyvtárra alapozva hozták létre, a nemzeti könyvtárak szokásos feladataival. Mindkét könyvtár súlyos helyhiánnyal küzdött, ezért az 1990-es évek közepén döntés született egy új épületről, amely a köteles példányok második sorozatának befogadása mellett ellátja a városi hálózat központi könyvtárának feladatát is. Az új intézménynek a *Grande Bibliothèque* nevet adták, épülete 2005-ben nyílt meg. Közben döntöttek arról is, hogy a Grande Bibliothèque-et egybeolvasztják a BNQ-val. Ez ugyan nem nyerte el a könyvtárosok tetszését, azonban az épületben sikerült egy biztonságos övezetet kialakítani a nemzeti örökség megfelelő őrzésére. A két fő metróvonal kereszteződésénél elhelyezkedő attraktív épület kettős funkciójával nemcsak Montreal városát, hanem Québec tartományt is szolgálja, beleértve a közkönyvtári hálózat fejlesztésének koordinálását is. Minthogy a városi közkönyvtári hálózat központjaként is funkcionál, Montreal is hozzájárul az új könyvtár finanszírozásához.

Még az új épület megnyitása előtt Québec kormánya összevonta a BNQ-t a *Québec National Archives*-szal, így a neve is *Bibliothèque et Archives Nationales de Québec* lett. Az intézménynek 700 munkatársa van, köztük 100 könyvtáros és levéltáros. A fő épület – amelyet most is Grande Bibliothèque-nek hívnak – hetente 74 órát van nyitva. A múlt évben hárommillió látogató kereste fel, ami imponáló szám, hiszen sokan a tervcsődjét jósolták.

Főiskolai, egyetemi és tudományos könyvtárak

Két szövetségbe tömörülve több mint 230 felsőoktatási intézmény működik Kanadában. A szövetségi anyagi támogatás a tartományokhoz van telepítve, ezért fontos, hogy a könyvtárak képesek legyenek bizonyítani, hogy hasznára vannak a tanításnak, tanulásnak és a kutatásnak. Az anyagiak elnyerése érdekében meg kell nyerniük az oktatószemélyzet és a diákok támogatását. A könyvtárak egyébként részt vesznek anyaintézményeik tarto-

mányi, kerületi és nemzeti szinten folytatott finanszírozási kampányaiban is.

Lényeges változások mennek végbe a felsőoktatási könyvtárakban a helyiségek és a technológia használatában. A digitális gyűjtemények dominanciája növekszik az íróasztalokról való hozzáférhetőségük következtében is, fontossá vált az információs írástudás, teret nyert a tantervek és az egyes kurzusok közvetlen könyvtári támogatása, megindult a csoportmunkát és az egyéni tanulást egyaránt segítő zónák (ún. learning commons) kialakítása. Sok könyvtár helyet nyújt a társadalmi élet, a rekreáció, az étkezés számára is.

Kétségtelen, néhány esetben nehézségeket okozott a technológiai váltás, a terek hasznosításának módosítása, a begyökeresedett szolgálati és munkarutinok megváltoztatása. A mai egyetemi hallgatók azonban már az interneten nőttek fel, és készek a 21. század egyetemi könyvtárának a használatára. Ugyanakkor a könyvtárosképző intézetek a technológiai kérdések mellett figyelmet fordítanak a humán és kommunikációs készségekre is, mint amelyek nélkülözhetetlenek a könyvtárnak a tanintézet központjaként való elfogadtatásához.

Sok egyetemen kialakították a tanulási zónákat, ahol a hallgatók egy helyen kapják meg a számukra szükséges segítséget hatékony és integrált módon. Lehetőség nyílik itt a hallgatók közös munkájára, a segédoktatók és a tanárok segítségének igénybevételére. Ezt a zónát általában a könyvtárban rendezik be, így a könyvtári szolgáltatások is rendelkezésre állnak. A könyvtárak nyitva tartása egyre hosszabbodik.

Az elektronikus folyóiratok növekvő költségeinek fedezetéhez sikerült megszerezni a kanadai innovációs alap támogatását a könyvtári konzorcium számára. Ehhez az egyetemek is hozzájárulnak, így nagyvonalú beszerzési és licenclési program válik lehetővé, először a természet- és műszaki tudományok, majd a humán és társadalomtudományok terén is. A könyvtárak közösen vehetik igénybe a különféle portálok szolgáltatásait az elektronikus anyagokhoz való hozzáférésben.

Az egyetemi könyvtárak és a tudományos világ foglalkozik az adatarhívumok, az intézményi repozitóriumok és a nyílt hozzáférésű szoftverek használatának kérdéseivel is. Kiindulási alap, hogy a közpénzekből finanszírozott tudományos eredmények legyenek ingyenesek, vagy mérsékelt áron hozzáférhetők hosszú távon is.

Mindezek az új szolgáltatások nem helyettesítik a régebbi alapszolgáltatásokat, mint a könyvtárközi kölcsönzés, a dokumentumellátás vagy a könyvtárhasználat oktatása. Az együttműködési megállapodások hozzájárulnak ezek minőségi fejlesztéséhez is.

Kanadában hosszú múltra tekint vissza a távoktatás, amelyet most forradalmasítottak az információs és kommunikációs technológiák. A könyvtártól is elvárják, hogy gyűjteményeiket és szolgáltatásaikat építsék be az online kurzusokba és egyéb távoktatási formákba.

Nagyon népszerűek a digitalizációs programok. E terület fő játékosai a tudományos könyvtárak és a szakkönyvtárak, a levéltárak és a múzeumok, valamint a kutatóközpontok speciális gyűjteményei. A digitális anyag gyakran erősen kötődik Kanadához, de sort kerítenek egyéb anyagokra is. A 27 tudományos könyvtár számos hazai és nemzetközi projektben vesz részt. A digitalizációs programok egy sor szabvány kidolgozását tették szükségessé, a Library and Archives Canada pedig vezető szerepet vállalt egy országos stratégia kifejlesztésében.

Közkönyvtárak

A Kanadára jellemző demográfiai helyzet és a kisebb-nagyobb városok összeolvadása megvárosokká azt eredményezte, hogy a lakosság mintegy 80%-át 25 városi könyvtár szolgálja ki. Ehhez a csoporthoz csatlakozik több mint 40 könyvtári rendszer, amely 100 000 lakosnál többet lát el. A közkönyvtáraknak ki kell szolgálniuk a városok egyre növekvő sokszínűségét, elérve és bevonva a soknyelvű közösséget úgy, hogy a polgárokkal ne csak interaktív kapcsolatba lépjenek, hanem közöttük is kapcsolatokat segítsenek kiépülni. Komoly figyelmet fordítanak az újonnan jöttekre (beilleszkedés, nyelvtanulás, kapcsolattartás az óhazával, munkahelykeresés, családgondozás, tanulás, a különféle szolgáltatások megismeretése), azokra, akiknek még nincs kapcsolatuk a könyvtárhoz, a hátrányoktól szenvedőkre.

Az ottawai közkönyvtár Észak-Amerika legnagyobb angol-francia nyelvű közkönyvtári rendszere; baráti köre határozottan fellépett az ellen, hogy a fenntartó 2008-ban csökkentse a 33 fiókkönyvtár és a két bibliobusz költségeit. A torontói közkönyvtár Kanada legnagyobb közkönyvtári rendszere 99 fiókkal és 11 milliós állománnyal. Évente több mint

17 millió látogató több mint 30 millió egységet kölcsönöz.

A nagyobb közkönyvtárak honlapjairól kiderül, hogy ők is igyekeznek eljuttatni gyűjteményüket és szolgáltatásaikat az íróasztalokhoz, állományukat pedig használói célcsoportok (gyerekek, fiatalok, idősebbek) és tematikus igények (genealógia, helyismeret) szerint szervezik meg. Személyzetük tanácsadóként és instruktorként szerepel, a használókat fizikális és virtuális interaktivitásra buzdítja. A könyveket használat után bármely fiókba vissza lehet vinni. A gyakorlott használók kevesebb időt töltenek a könyvtárban, az újonnan beiratkozottak pedig rendszeresen használják a közkönyvtár szolgáltatásait, berendezéseit és gyűjteményeit. Gyakran áll sor a számítógépek előtt annak ellenére, hogy a könyvtárak egyre több készüléket állítanak be az önkiszolgálás megkönnyítésére.

A közkönyvtárak változatos módon igyekeznek megfelelni az általuk szolgált közösségek igényeinek. Alapítványok és baráti körök támogatják finanszírozásukat. A szolgáltatások középpontjában az írástudás és a tanulás segítése áll. Figyelembe veszik a különféle korcsoportokat és igényeket a gyűjtemények fejlesztésénél. Honlapjaik kimerítő tájékoztatást nyújtanak szolgáltatásaikról. Számos innováció van folyamatban szerte az országban. A kisvárosi és a körzeti könyvtárak körében az egy főre eső költség 2006-ban átlagosan 37,60 CAD volt, 70,31-es felső és 11,82-es alsó értékkel.

Québecben a közkönyvtári rendszer két részre oszlik: könyvtárak, amelyek 5000-nél nagyobb lakosságot szolgálnak ki, és a falusi körzetek ellátása. Ez utóbbi keretében 11 ellátó központ állami támogatással, de kereskedelmi alapon, az érintett helyhatóságokkal kötött szerződések szerint nyújtanak rendszeresen cserélt letéti állományokkal. Ennek köszönhetően még a kicsi könyvtárak is automatizáltak és hozzáférést nyújtanak az internethez.

A szövetségi, a tartományi és a kerületi kormányzatok hatásos segítségével a polgárok megfizethető áron juthatnak hozzá az internethez, és segítséget kapnak a használatához szükséges készségek megszerzéséhez is. Az iskolák, a könyvtárak, a közösségi központok jelentik a hozzáférési pontot azoknak, akiknek otthon vagy a munkahelyükön nincs ilyen lehetőségük. A szövetségi kormány különféle programokat indított az őslakosság számára.

A 2004 óta csökkenő szövetségi anyagi támogatás pótlására a közkönyvtárak szerte az országban improvizálásra, partnerkeresésre, érdekérvényesítésre, sőt költségvetésük megőrzéséért harcra kényszerültek. Mindenesetre a közkönyvtárügyet az innováció és az együttműködés szelleme tölti el, és energikus fellépés jellemzi.

Iskolai könyvtárak

Az internet kiterjesztése az iskolákra, az ezzel kapcsolatos programok és anyagi ráfordítások az 1990-es években hátrányosan érintették az iskolai könyvtárakat: a hozzáférési pontokat nem hozzájuk telepítették, a számítógépeket nem ők kapták, és a könyvtáros-tanárokat sem vonták be az információs technológia tantervi integrációjába.

A könyvtári alkalmazottak számának és képzettségének csökkenése károsan hatott a gyermek- és ifjúsági könyveket kiadó vállalatokra is, ugyanis az iskolai könyvtárak kiszámítható piaca nélkül nehéz nekik a túlélés, ráadásul olyan időkben, amikor a kanadai dollár erősödése szűkíti az amerikai és a frankofon piacot. Québecben ezért nemrégiben komoly összegeket fordítottak könyvek tömeges beszerzésére; a program hatása azonban kérdéses megfelelő számú, szakképzett személyzet hiányában. Némely tartományban a közkönyvtárak igyekeztek iskolai könyvtári funkciókat vállalni: segítség a házi feladatok megoldásához, instruálás, tantárgyi gyűjtemények, adatbázisok, webhelyek. Néhány esetben kettős funkciót látnak el, iskolai és közkönyvtárként működnek. A kivételek ellenére az iskolai könyvtárak helyzete siralmas.

Az iskolai könyvtárak válságát eleinte csak az érintettek ügyének tekintették, az elmúlt évtizedben azonban az egész társadalom kérdésévé vált. Mégsem sikerült egyelőre az általános trendet megváltoztatni, bár vannak biztató, előremutató jelenségek is.

Szakkönyvtárak

A szakkönyvtárak áthatják a társadalom minden szektorát. Használóik és fenntartóik szükségleteinek megfelelően nem kötődnek annyira a kanadai körülményekhez, hacsak ez nem anyaintézményük feladatköréből következik.

Kevesebb kormányzati forrásból fenntartott könyvtár működik jelenleg, mint az 1990-es évek gazdasági hanyatlása és technológiai fellendülése előtt. Az egyes tartományokban és kerületekben működő kormányzati (főleg a választott testületeket és a

bíróságokat szolgáló) könyvtárak szabályzatai és működése a helyi körülmények miatt némiképpen eltér egymástól.

A szövetségi kormány tartja fent a *Kanadai Tudományos és Műszaki Információs Intézetet* (*Canada Institute for Scientific and Technical Information = CISTI*), hogy gyűjteményeivel, szolgáltatásaival és nemzetközi kapcsolataival támogassa a kanadai nemzeti kutatási tanács törekvéseit. Koordináló szerepe van a szövetségi természettudományos könyvtárak körében, újabban azonban a fő hangsúly fő használói versenypozícióinak támogatására esik. Korábban az egyes minisztériumok szakkönyvtárai is országos és nemzetközi szerepet játszottak, most azonban a könyvtári tevékenység hatókörét és helyzetét a minisztérium irányító szerepe határozza meg.

A *Parlamenti Könyvtár* a képviselőházat és a szenátust szolgálja; muzeális értékű épületét nemrég restaurálták és új berendezéssel látták el. A nemzeti könyvtár létrejöttéig erős általános gyűjteményekkel rendelkezett, ma a képviselők és a szenátorok munkájának támogatására összpontosít, kutatási részlege pedig a bizottsági munkát alapozza meg.

Sok egyetemnek van erős szakkönyvtára a különböző tudományterületeken, amelyek kapcsolódnak a campusukon működő klinikákhoz, kutatóintézetekhez és múzeumokhoz.

Nehéz pontosan jellemezni a magán- és a nonprofit szektor szakkönyvtárainak helyzetét. Sok közülük túlnőtt eredeti funkcióján, és szerepet játszik a vállalati nyilvántartások és tudásanyag kezelésében is.

A szakkönyvtárosok támogatják a szakmai továbbképzést és a munkahelyen történő tanulmányokat, érdeklődésüket azok felé a szakmai szervezetek felé fordítják, amelyek közvetlen személyes előnyöket és lehetőségeket nyújtanak.

Képzés

Az első kanadai könyvtárosképző intézetet a montreali *McGill Egyetemen* alapították 1904-ben. A kezdeti szakaszban *Melvil Dewey* is tanított itt. Nem meglepő, hogy a kanadai könyvtárosképzés a szomszédos USA nyomdokait követte. Kissé eltér ettől a trendtől és inkább európai példákat követ a francia nyelvű egyetemen 1937-ben alapí-

tott könyvtárosiskola. Egységesek azonban abban, hogy bár mindannyiuk rendelkezik az ALA akkreditációjával, mesteri programjaik kétévesek, szemben az amerikai 12 vagy 18 hónaposakkal.

Egy kanadai mindig tagja az ALA akkreditációs bizottságának, és a kanadai oktatók és szakemberek részt vesznek az észak-amerikai egyetemek mesterprogramjainak a meghatározásában.

A *University of Toronto* 1971-ben indította az első phd programot; ma hét egyetemen kínál ilyet. Az idők során a tantervek tükrözték az információs szakemberek képzésében megnyilvánuló új trendeket. A könyvtárosiskolák közül némelyek ma levéltárosi specializációt is kínálnak, a torontói

egyetemen muzeológiai is. Az új technológiák terén sok helyütt lehet alapfokozatot nyerni.

A helyi főiskolákon két év alatt könyvtári technikus szakképzettség szerezhető. Ezek a kurzusok nagyon népszerűek, eddig 18 helyen indultak.

A kanadai képző intézetek és oktatóik nemzetközi szintén nagyon aktívak, részt vesznek az egyes szervezetekben és programjaikban. A *University of Montreal* könyvtárosiskolája például több francia nyelvű afrikai egyetemmel működik együtt.

/EVANS, Gwynneth – SAVARD, Réjean: Canadian libraries on the agenda: their accomplishments and directions. = IFLA Journal, 34. köt. 2. sz. 2008. június, p. 127–160./

(Papp István)